

Θανάσης Ν. Παπαθανασίου

Μεταμοντέρνα αναβίωση της πολυθεΐας
εν ονόματι της χριστιανικής εμμονής
στην πίστη των πατέρων

Μια αντίφαση της σύγχρονης εκκλησιαστικής μας πραγματικότητας

Ανάτυπο από το περιοδικό *Πάντα τα Έθνη* 108 (2008), σσ. 3-7.

ΘΑΝΑΣΗΣ Ν. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Γ. Παπανδρέου 13, 16231 Βύρωνας paptam@in.gr

Μεταμοντέρνα ἀναβίωση τῆς πολυθεΐας ἐν ὀνόματι τῆς χριστιανικῆς ἐμμονῆς στήν πίστη τῶν πατέρων

ΜΙΑ ΑΝΤΙΦΑΣΗ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΜΑΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

* Εισήγηση στήν ἡμερίδα τοῦ Μεταπτυχιακοῦ Φοιτητικοῦ Θεολογικοῦ Συνδέσμου Ἀθηνῶν στήν 1. Μονή Πεντέλης, 8 Νοεμβρίου 2008. Βασικές θέσεις τῆς εἰσήγησης ἀναπτύσσονται στό μελέτημα τοῦ σ.: «Διδάσκοντας γύπτους καί τσελεπιδες περί περιτομῆς καί ἀβάταρα. Ἰθαγένεια καί Ἑρώτημα περί τῆς Ἀληθείας σέ συνθήκες πολυπολιτισμικότητας», περιοδικό *Σύναξη* 98 (2006), σσ. 35-47, καί στήν ὑπό δημοσίευση εἰσήγησή του «An orphan or a bride? The Human Self, Collective Identities and Conversion. An Orthodox approach», πού παρουσιάστηκε στό διεθνές συνέδριο «Thinking Modernity», στή Θεολογική Σχολή τοῦ Βalamand Λιβάνου, 4 Δεκεμβρίου 2007.

Ἐπιτρέψτε μου νά ἐπικεντρώσω σέ δύο ρεύματα σκέψης, τά ὁποῖα φρονῶ ὅτι ἀποτελοῦν καταλυτικό παράγοντα στήν ἀτμόσφαιρα τῶν ἡμερῶν μας, τό ἕνα στόν τόπο μας, τό ἄλλο παγκοσμίως.*

Τό πρῶτο ρεῦμα: Ἐδῶ καί τρεῖς, περίπου, δεκαετίες κραταιοῦται στόν τόπο μας ἕνας ἐκκλησιαστικός λόγος ὁ ὁποῖος δομεῖται μέ βασικό ἄξονα τήν ταυτότητα τοῦ λαοῦ. Ἀπό τά τέλη τῆς δεκαετίας τοῦ '70 ἐγέρθηκε μέ συγκλονιστική ἐνταση ἡ ἐκκλήση γιά "ἀναβάπτιση στίς ρίζες μας", ὡς συνηγορία ὑπέρ τῆς ἰθαγένειας. Ἐδῶ χρειάζεται προσοχή. Μέ τόν ὄρο ἰθαγένεια δέν ἐννοῶ τό αὐτονόητο, ὅτι κάθε ἄνθρωπος γεννιέται σέ κάποια πατρίδα καί σέ κάποιον πολιτισμό. Ἐννοῶ τήν ἀντίληψη ὅτι αὐθεντικό εἶναι τό ἐντόπιο, καί ὅτι αὐτή τήν αὐθεντικότητα τή νοθεύουν οἱ ξενόφερτες ἐπιδράσεις (θεολογικές καί πολιτισμικές). Ἡ ἐν λόγῳ ὀπτική νοεῖ τήν ἰθαγένεια ὡς μιά πραγματικότητα θεμελιώδη καί *συμπαγή*: θυμηθεῖτε πόσο συχνά ὑπογραμμίζεται μετ' ἐμφάσεως καί ἀνευδοίαστα ὅτι ἡ πολιτισμική ταυτότητα καί ἡ ἐκκλησιαστική ταυτότητα τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ εἶναι *συνυφασμένες ἄρρηκτα*. Φυσικῶ τῷ λόγῳ, αὐτό ἀκριβῶς τό ὀπτικό πρίσμα ἔχει κυριαρχήσει καί ὅσον ἀφορᾷ τήν τοποθέτηση τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀνθρώπων ἀπέναντι στήν Παγκοσμιοποίηση, ἀπό τίς ἀρχές, περίπου, τῆς δεκαετίας τοῦ '90: ἡ Παγκοσμιοποίηση κατανοεῖται μόνον ὡς ἀπειλή, καθόσον νοεῖται ὡς αὐτό πού ἀναίρει τήν ἰθαγένεια. Ἀντίστοιχα, ἡ ἀπάντηση πού δίνει τό ἐν λόγῳ ρεῦμα στήν Παγκοσμιοποίηση εἶναι ἡ πιστότητα στήν ἰθαγένεια: ἡ πιστότητα στήν πίστη τῶν πατέρων μας. Ἡ ἐννοια τῆς ἰθαγένειας, δηλαδή, ὄχι ἀπλῶς ὑπάρχει (αὐτό, ὅπως εἶπα, εἶναι τό αὐτονόητο), ἀλλῶς ἔχει ἀναδειχθεῖ σέ θεμελιώδες ἐκκλησιαστικό πρίσμα καί σέ πρωτεύον ἐρμηνευτικό κλειδί.

Περνῶ τώρα στό δεύτερο ρεῦμα, τό ὁποῖο ἀφορᾷ τήν παγκόσμια σκηνή: Κατά τήν τελευταία δεκαετία ἔχει κορυφωθεῖ μιά μανιασμένη ἐπίθεση κατά τῆς

ΜΕΤΑΜΟΝΤΕΡΝΑ ΑΝΑΒΙΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΥΘΕΙΑΣ

μονοθεΐας, από μία ιδιαίτερη όμως σκοπιά. Δεν πρόκειται για τή γνωστή επίθεση κατά του θρησκευτικού φαινομένου γενικά (όπως π.χ. αυτές του Φρουδισμού ή του Μαρξισμού). Η τρέχουσα επίθεση εξαπολύεται από τὰ χαρακώματα τῆς πολυθεΐας. Μά δεν σημαίνει ὅτι οἱ δράστες αὐτῆς τῆς ἐπίθεσης ἀσπάζονται πάντα τή μεταφυσική πίστη τῆς πολυθεΐας. Εἶναι μία ἐπίθεση πού στρέφεται κατά τῆς μονοθεΐας καθ'αυτήν, ὡς δομῆς (ἀνεξάρτητα, δηλαδή, ἀπό τό ἂν πρόκειται γιά τόν ἀνατολικό ἢ τόν δυτικό Χριστιανισμό, γιά τόν Ἰουδαϊσμό ἢ τό Ἰσλάμ). Ἀφοῦ –λέει–ραχοκοκκαλιά τῆς μονοθεΐας εἶναι ἡ βεβαιότητα ὅτι ἓνας μόνο θεός ὑπάρχει, καί ἄρα μία μόνο ἀλήθεια γιά ὅλους τοὺς λαούς, καθ'αυτήν ἡ μονοθεΐα ἐμπεριέχει ἀξίωση γιά ἐπικράτησή της, καί ὡς ἐκ τούτου ἀποτελεῖ ἐκ φύσεως μήτρα καταστολῆς τῆς ἑτεροδοξίας. Ἡ πολυθεΐα, ἀντιθέτως (πάντα κατά τό σκεπτικό τῆς ἐν λόγῳ ἐπίθεσης), εἶναι ἐκ φύσεως ἀνεκτική, ἀφοῦ ἀναγνωρίζει ὅτι κάθε ἐπί μέρους συνάφεια ἔχει τοὺς δικούς της θεούς, οἱ ὅποιοι δέν ἔχουν καμιὰ δουλειά σέ ἄλλη συνάφεια, καί γι' αὐτό δέν ὑπάρχει ἡ ἀξίωση ἐπιβολῆς τῆς μιᾶς πίστεως σέ βάρος ἄλλης.

Ἡ ἐπίθεση αὐτή ἐμφανίζεται μέ ἐπιπλέον σφρίγγος, καθόσον βρίσκεται σέ ἐντυπωσιακή ἀρμονία μέ ἓνα σημερινό φαινόμενο: τόν μεταμοντερνισμό, τή μετανεωτερικότητα. Ὡς γνωστό, στασιάζεται κατά πόσο ὁ ὅρος «μετα-νεωτερικότητα» προσδιορίζει μία πραγματικά νέα ἱστορική περίοδο (αὐτὴν πού ἀκολουθῆσε τὴν ἐκπνοή τῆς νεωτερικότητας καί τοῦ Διαφωτισμοῦ), ἢ ἂν ἀπλῶς προσδιορίζει τή μεταγενέστερη φάση τῆς ἴδιας τῆς νεωτερικότητας. Ὅμως, ὅποιο κι ἂν ἰσχύει ἀπό τὰ δύο, τό σίγουρο εἶναι ὅτι ὁ μεταμοντερνισμός ἀποτελεῖ ἓνα ἰσχυρό ἰδεολογικό ρεῦμα. Ἡ βασική φιλοσοφία του εἶναι ὁ ἀντίποδας κάθε ἐννοίας Παγκοσμιοποίησης. Εἶναι, δηλαδή, ἡ πεποίθηση ὅτι κάθε ἐπιμέρους ἀνθρώπινη συνάφεια ἀποτελεῖ καθ'αυτήν ἓνα αὐτάρκες μέγεθος· μία «μικρὴ ἀφήγηση»

–ὅπως λέγεται–, μέ τή δική της, τή ντόπια ἀλήθεια, ἡ ὁποία οὔτε συμμερίζεται οὔτε διαψεύδει τὴν ἀλήθεια τῶν ἄλλων συναφειῶν, μά οὔτε καί ἔχει νόημα ἢ ἴδια ἔξω ἀπὸ τή δική της συνάφεια. Τίς ὀλιστικές ἐρμηνεῖες τοῦ κόσμου (τίς λεγόμενες «μεγάλης ἀφήγησης», οἱ ὁποῖες ἰσχυρίζονται ὅτι μία ἀλήθεια ἐρμηνεύει ὅλο τὸν κόσμο) ὁ μεταμοντερνισμός τίς ἀπορρίπτει ὡς ἀνυπόστατες. Ὑπ' αὐτὴ τὴν ἐννοια, ἀληθές, γιά τὸν μεταμοντερνισμό, εἶναι τό ντόπιο. Μέ μία φράση, ὑψιστο κριτήριό της εἶναι ἡ ἰθαγένεια!

Ἄν προσέξουμε ἐδῶ, θά διαπιστώσουμε ἓναν περίεργο κόμβο ἀποκλίσεων καί συγκλίσεων. Εἶναι σαφές ὅτι ὁ Χριστιανισμός δέν μπορεῖ νά δεχθεῖ τὴν πολυθεϊστικὴ καί μεταμοντέρνα ἀμφισβήτηση τῆς μίας, συμπαντικῆς ἀλήθειας. Τὴν ἴδια στιγμή, ὅμως, βλέπουμε ὅτι τό ἐκκλησιαστικὸ ρεῦμα πού ἀνέφερα στὴν ἀρχή, ἔχει ἐγκολληθεῖ τὴ βασικὴ ὀπτική τοῦ μεταμοντερνισμοῦ: τὴν ἰθαγένεια ὡς βασικὸ ἐρμηνευτικὸ πρίσμα! Προφανῶς ὅσοι ἐκκλησιαστικοὶ ἄνθρωποι τό κάνουν αὐτό, δέν ἀπαρνοῦνται τίς ἀξιώσεις τοῦ Χριστιανισμοῦ ὡς «μεγάλης ἀφήγησης», οὔτε προσχωροῦν στὴν πολυθεϊστικὴ πίστη. Ἀλλὰ αὐτό ἀκριβῶς εἶναι τό νόημα τῆς ἀντίφασης! Τό νά μὴν καταργεῖται μὲν κάποιο οὐσιώδες στοιχεῖο, νά σπρώχνεται ὅμως ἀπὸ τό κέντρο στό περιθώριο· ἡ δέ νοηματοδότηση, ἀντὶ νά ἐκπηγάξει ἀπὸ τό οὐσιώδες, ἐκπηγάξει ἀπὸ κάτι ἄλλο, ἐπουσιώδες, τό ὁποῖο ὅμως ἔχει πλεον θρονιαστεῖ στό κέντρο!

Ἄν στὴν ὀπτικὴ τῆς ἰθαγένειας τὸν καταλυτικὸ ρόλο τὸν ἔχει (ὅπως προείπα) ἡ πιστότητα στὴν πίστη αὐτῶν πού μέ γέννησαν καί τοῦ πολιτισμοῦ στὸν ὁποῖο γεννήθηκα, ἀντίστροφα εἶναι τὰ πράγματα στὴν ὀπτικὴ τὴν ὁποία ὀνομάζω «ἐρώτημα περὶ τῆς ἀληθείας». Τὸ ἐρώτημα περὶ τῆς ἀληθείας τό δεξιῶνεται πραγματικά ὄχι ἐκεῖνος πού γενικά ἀναζητεῖ τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ αὐτός πού τὴν ἀναζητεῖ καί εἶναι πρόθυμος νά ὑποκλιθεῖ μπροστά της, ἀκόμα κι ἂν αὐτὴ δέν προέρχεται ἀπὸ τὴν ἰθαγένεια!

νειά του, ακόμα κι αν αυτή πλήττει την Ιθαγένειά του! Σ' αυτή την προοπτική (στην παραχώρηση, δηλαδή, προτεραιότητας στο έρώτημα περί της αληθείας), η Ιθαγένεια μπορεί να είναι μόνον ένα στοιχείο, επ' ουδενί όμως το βασικό ερμηνευτικό πρίσμα! Πώς σχηματίζονται στην Ιστορία αυτές οι δύο αντίθετες όπτικές, μπορούμε, νομίζω, να το διακρίνουμε αν δούμε εν μέσω ποίων πραγματικότητων αναδύθηκε η Βιβλική αποκάλυψη και, κατόπιν, η Έκκλησία.

Η Έρευνα δείχνει ότι βασικό χαρακτηριστικό της αρχαίας, πολυθεϊστικής Έγγυς Ανατολή ήταν η πρόσδεση κάθε θεού σε συγκεκριμένο λαό ή και σε συγκεκριμένο τόπο, έξω από τον οποίο δεν είχε αρμοδιότητα. Δείτε, για παράδειγμα, το παιδιοδιαθηκικό περιστατικό με τον Σύριο Νεεμάν, ο οποίος, όταν θεραπεύτηκε από τον Θεό του Ισραήλ, ζήτησε να πάρει ένα φορτίο Ισραηλιτικό χώμα μαζί του, ώστε να δύναται να Ιλατρεύει επ' αυτού τον Γιαχβέ στη Συρία. Χαρακτηριστική, επίσης, είναι, στους αρχαίους πολέμους, η στάση των νικητών απέναντι στη θρησκεία των ήττημένων: ο νικητής συνέτριβε τα είδωλα των κατακτημένων, όχι όμως για να επιβάλει τα δικά του, ούτε για να αποδείξει τάχα ότι οι θεοί των ήττημένων ήταν ανύπαρκτοι. Ως ύπαρκτους τους αναγνώριζε, αλλά συντρίβοντας τα είδωλά τους καταδείκνυε δημόσια ότι τους νίκησε και ότι διαφεντεύει πλέον την επικράτειά τους. Από την άλλη, ο νικητής μπορούσε να μη συντρίψει τα είδωλα των ήττημένων, αλλά να τους προσφέρει τιμές. Αυτή η πρακτική φαίνεται διαμετρικά αντίθετη προς την προηγουμένη, κι όμως διαπνέεται από την ίδια λογική: ο νικητής καταδείκνυε έτσι ότι οι θεοί των ήττημένων τον αποδέχονταν ως νέο κυβερνήτη της επικράτειάς τους. Να φέρω ένα μόνο ιστορικό παράδειγμα: Κατακτώντας ο Μ. Αλέξανδρος την Αίγυπτο αποζητήσε την αναγνώριση του Άμμωνα, απλοούστατα διότι αυτό αποτελούσε πάγια τακτική. Τρεις αιώνες πριν απ' αυτόν, τό είχε κάνει ο Πέρσης Καμ-

βύσης, επίσης όταν κατέλαβε την Αίγυπτο. Ο προχριστιανικός κόσμος ζούσε με όρους Ιθαγένειας! Και γι' αυτό δεν είχε την έννοια της Ιεραποστολής!

Την απρόσμενη ανατροπή αυτής της λογικής φέρνει ο Θεός της Παλαιάς Διαθήκης. Ένώ στον πολυθεϊστικό κόσμο η σχέση του κάθε ανθρώπου με τον θεό του πήγαζε από την Ιθαγένειά του (δηλαδή από το γεγονός ότι ο άνθρωπος ήταν τέκνο των πατέρων του), η σχέση του Άβραμ με τον Γιαχβέ εγκαθιδρύεται πάνω στη ρήξη με την Ιθαγένεια και στην προσωπική αποδοχή μιας άλλης αληθείας: «Και είπεν κύριος τῷ Ἄβραμ. Ἐξεῖθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου εἰς τὴν γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω...».

Η λογική της Ιθαγένειας ήταν τόσο ισχυρή στον πολυθεϊστικό κόσμο, ώστε δεν κατόρθωναν να την αναιρέσουν τα ανήσυχτα πνεύματα, που όντως κάθε τόσο διαφοροποιούνταν και έθεταν το έρώτημα της μιας παγκόσμιας αληθείας – ακόμα και του μονοθεϊσμού. Είναι γεγονός ότι μετά την έποποιία του Μ. Αλέξανδρου ο κόσμος άλλαξε. Η αυτάρκεια της πόλης κλονίστηκε και ο άνθρωπος άρχισε να βιώνει ανασφάλεια σε έναν κόσμο πελώριο πλέον. Έτσι, στη μεταφυσική διερώτηση προστέθηκαν κοσμοπολιτικές διαστάσεις. Η Ιλατρεία της Ἰσίδας μεταφυτεύτηκε στην Ελλάδα και τα Διονυσιακά δρώμενα έφθασαν στη Ρώμη, αλλά με έναν τρόπο που πρέπει να προσέξουμε: με έναν τρόπο που δεν αναιρούσε την Ιθαγένεια. Κάθε εισαγόμενη Ιλατρεία, δηλαδή, αποδεχόταν την Ιθαγένεια του τόπου στον οποίο μετέβαινε, και έμπαινε κάτω από τη σκέπη της – πολιτογραφούνταν σ' αυτήν. Η δημοκρατική Αθήνα, για παράδειγμα, ήταν έντελώς ανεκτική σε κάθε δοξασία. Παραδόξως, όμως, δεν άντεξε τον Σωκράτη. Γιατί; Διότι ο Σωκράτης δεν πρόσθετε θεούς στην πόλη, αλλά άμφισβήτησε τους επίσημους θεούς της, δηλαδή την Ιθαγένειά της. Παρόμοια, η ανεκτική Ρώμη δεν

ΜΕΤΑΜΟΝΤΕΡΝΑ ΑΝΑΒΙΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΥΘΕΪΑΣ

είχε πρόβλημα με τον Γιαχβέ, στο μέτρο που τον αναγνώριζε ως στοιχείο της εβραϊκής ιθαγένειας. Τό πρόβλημα προέκυψε για τη Ρώμη όταν οι Χριστιανοί κήρυξαν την κυριότητα του Γιαχβέ έφ' ὄψου του κόσμου, κι έτσι ἀμφισβήτησαν τη ρωμαϊκή ιθαγένεια –τήν αυτοκρατορική πατρεία.

Δημιούργησαν, λοιπόν, σόκ στην ὕστερη ἀρχαιότητα τά δύο χαρακτηριστικά υπό τά ὁποία ἐμφανίστηκε ἡ Ἐκκλησία στην ὕστερη ἀρχαιότητα: Πρῶτον, ἡ πεποίθηση ὅτι ἡ πολιτισμική καί ἡ θρησκευτική ταυτότητα δέν ἀρρηκτα συνυφασμένες. Καί δεύτερο, ἡ ἐννοια τῆς ἱεραποστολῆς. Εἰδικά αὐτή ἀποτέλεσε ἕνα πραγματικό πονημ· πραγματικό νεωτερισμό του Χριστιανισμοῦ. Ὅπως ἔχει ἐπισημανθεῖ παραστατικά, στον προχριστιανικό κόσμο οἱ μεταστροφές δέν εἶχαν τό νόημα τῆς ἐγκόλησης μιᾶς παγκόσμιας ἀλήθειας, ἀλλὰ τῆς ἐπιλογῆς του ἐκάστοτε κατάλληλου γιατροῦ ἀνάμεσα σέ πολλούς.

Χαρακτηριστική του γεγονότος ὅτι εἰδοποιός διαφορά μεταξύ Ἐκκλησίας καί προχριστιανικοῦ κόσμου ἦταν καθαυτή ἡ ἐννοια τῆς οἰκουμενικῆς ἱεραποστολῆς, εἶναι μιᾶ μαρτυρία του 2ου μεταχριστιανικοῦ αἰῶνα: ἡ ἀγανάκτηση του ἀντιχριστιανοῦ φιλοσόφου Κέλσο, ὁ ὁποῖος μάλιστα ἦταν ἐνοθεϊστής! Διαβάζω ἀποσπάσματά του σέ μετάφραση: «Ὅποιος φαντάζεται ὅτι εἶναι δυνατό νά συμφωνήσουν σέ ἕνα νόμο οἱ Ἕλληνες καί οἱ βάρβαροι που νέμονται τήν Ἀσία, τήν Εὐρώπη καί τήν Ἀφρική μέχρι τά πέρατα τῆς γῆς, δέν ξέρει τί του γίνεται» («ὁ τοῦτο οἰόμενος οἶδεν οὐδέν»). Καί συνεχίζει: «Σέ κάθε τόπο τά πράγματα εἶναι καλῶς κατωμένα... (καί) δέν εἶναι νόμιμο νά καταλύονται αὐτά που ἀπό παλιά ἔχουν κατά τόπους θεσπιστεῖ». «Πρέπει... ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νά ζοῦν σύμφωνα μέ τά πατροπαράδοτα, χωρίς νά μπορεῖ κανένας νά τους κατηγορεῖ γι' αὐτό. Ἀντίθετα, τους Χριστιανούς μπορούμε νά τους κατηγορήσουμε καθόσον ἐγκατέλειψαν τά πατρία γιά νά ὑπερασπιστοῦν τή διδασκαλία του Ἰησοῦ, χωρίς νά ἀπο-

τελοῦν ἕνα ἔθνος ὅπως οἱ Ἰουδαῖοι. Τους Ἰουδαίους δέν μπορεῖ νά τους ἐπικρίνει κανείς που προστατεύουν τά ἔθιμά τους· μπορεῖ ὅμως νά ἐπικρίνει ἐκείνους που ἐγκατέλειψαν τά δικά τους γιά νά ἰδιοποιηθοῦν τῶν Ἰουδαίων».

Ἐναν αἰῶνα μετά τον Κέλσο (κατά τον 3ο, δηλαδή, αἰῶνα) ὁ ἐπίσης ἀντιχριστιανός φιλόσοφος Πορφύριος στοιχήθηκε μέ τον Κέλσο καί ἐπέκρινε τίς ἀπαντήσεις που εἶχε δώσει ὁ Ὀριγένης. Τί χρέωσε στον Ὀριγένη; Ὅτι ἀπεμπόλησε τήν ιθαγένεια καί ὀλίσθησε σέ «ἀπολογία... ὑπέρ τῶν ὀθνείων» σέ ἀπολογία ὑπέρ τῶν ξενόφερτων δοξασίων!

Ἡ ἐμφαση, λοιπόν, στην ιθαγένεια ἐκ μέρους του τρέχοντος θεολογικοῦ λόγου συνιστᾶ ἀντίφαση καί ἀντιστροφή, ὑπό τήν ἐννοια ὅτι καθίσταται βασικό ἐρμηνευτικό ἐργαλεῖο αὐτό ἀκριβῶς που ἡ Ἐκκλησία ἤρθε νά ἀναιρέσει! Ἡ πρόσκληση στον σημερινό ἄνθρωπο νά παραμείνει Ὀρθόδοξος ὄχι ἐπειδή τον πείθει προσωπικά τό εὐαγγέλιο ἀλλὰ ἐπειδή αὐτή ἦταν ἡ πίστη τῶν πατέρων του, ὅσο κι ἂν μᾶς φαίνεται ζεστή, ἐδράζεται σέ μιᾶ λογική προχριστιανική, πολυθεϊστική καί μεταμοντέρνα. Μπορεῖ ἡ μομφή αὐτή νά ἀκούγεται βαρειά (καί ὄντως εἶναι), ἂν ὅμως ἀφουγκραστοῦμε προσεκτικά τήν ἐν λόγω θεολογική καί ἐκκλησιαστική ρητορική, θά ἐντοπίσουμε πλεῶνα ἀφορισμῶν που ἐκπηγάζουν ἀκριβῶς ἀπό τή λογική τῆς ιθαγένειας - ὡς μή ὤφειλαν! Ἀναφέρω ἐνδεικτικά τή φράση «ἐμεῖς που ἔχουμε γεννηθεῖ Ὀρθόδοξοι», ἢ «ἡ Ὀρθοδοξία βρίσκεται στο DNA τῆς φυλῆς μας» κ.λπ. Εἶναι περὶ τό νά ἀναπτύξω ἐδῶ, γιά ποιό λόγο τέτοια παραθεολογία ἀποτελεῖ βάνουση ὑποτίμηση τῆς πίστες ὅτι ἡ ἐκκλησιαστική ταυτότητα ἀποκτᾶται μέ τό μυστήριο τῆς βάπτισης κι ὄχι μέ τή βιολογική γέννα.

Οὐδόπως τυχαῖο εἶναι ὅτι μιᾶ θεολογική συνείδηση που σαγηνεύεται ἀπό τή λογική τῆς ιθαγένειας διαμορφώνει ἐλλημιματική στάση ἀπέναντι

στό θεμελιώδες χαρακτηριστικό της Ἐκκλησίας, τήν Ιεραποστολή. Ἡ τήν προσπερνᾷ, ἢ (προσέξτε τήν ὁμοιότητα μέ τήν προχριστιανική Ἀθήνα) τήν ἀσκεῖ ὡς πολιτογράφηση τῶν ἀλλήλων στή δική της πολιτισμική ἢ ἐθνική ἰθαγένεια! Ἄν ἀπό τή μιά ἴσταται ἡ Σκύλλα τῆς ιεραποστολικῆς ἀφασίας, ἀπό τήν ἀλλήν ὀρθώνεται ἡ Χάρυβδη τοῦ πολιτισμικοῦ ἰμπεριαλισμοῦ! Ἀμφότερα, ἰλιγγιώδεις στρεβλώσεις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ γεγονότος! Ἔχουμε συλλογιστεῖ τί σημαίνει μιά Ἐκκλησία πού κατανοεῖ τόν ἑαυτό της ἐθνικά, ἀπό τή μιά νά διακηρύττει ὅτι ἡ θρησκευτική καί ἡ πολιτισμική ταυτότητα εἶναι ἄρρηκτα συνυφασμένες, καί ἀπό τήν ἀλλήν νά καμώνεται ὅτι καί γιά τήν ιεραποστολή νοιάζεται; Ἄν ὑποστηρίζουμε ὅτι ἡ θρησκευτική καί ἡ πολιτισμική ταυτότητα εἶναι ἄρρηκτα συνυφασμένες, αὐτό σημαίνει ὅτι οἱ ἴδιοι ἤμετε στόν Ἰνδὸ ὅτι δέν μπορεῖ παρά νά παραμείνει γιά πάντα Ἰνδουιστής.

Τό νιώθω ὅτι ὑπάρχουν στό προκείμενο πλῆθος καίριων ζητημάτων πού χρειάζονται διευκρίνιση (ὅπως, ἡ.χ., ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο τό ἐπί μέρους γίνεται σάρκα τῆς Ἐκκλησίας, ποτέ ὅμως πηγή σωτηρίας· ἢ ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖον ἡ χριστιανική «μεγάλη ἀφήγηση» δέν θά καταστήσει ὀλοκληρωτισμός, ἀλλά θά ἀφουγκράζεται τήν πνοή τοῦ Πνεύματος τό ὁποῖο ὅπου θέλει πνεῖ καί ἐργάζεται γιά τή σωτηρία ὀλων). Ἀλλά δέν θά ἐπεκταθοῦμε ἐδῶ σ' αὐτά. Ἄς μᾶς ἐπιτραπεῖ νά κηρίσουμε μέ μία μόνο ἐπισήμανση.

Πέραν τῆς θεολογικῆς θέσης, πού προανέφερα, ἡ ὁποία στήν Παγκοσμιοποίηση ἀπαντᾷ μέ ὑποχώρηση στό τοπικό, εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὑπάρχει κι ἀλλήν, σαφῶς πιά εὐρύχωρη. Εἶναι ἡ θέση ἡ ὁποία στήν Παγκοσμιοποίηση ἀντιπροτείνει τή χριστιανική οἰκουμενικότητα. Λαμπρή θέση, ὅμως κι αὐτή χρειάζεται, νομίζω, ἀναστοχασμό. Ἡ Ἐκκλησία δέν ἔχει λόγος ὑπαρξῆς ἀπλῶς ἐντός τῶν τοιχῶν. Ὁ λόγος τῆς ὑπαρξῆς της καί πεδίο τῆς ἀποστολῆς της δέν εἶναι μιά –ἄς ποῦμε– ἐνδοχριστιανική ἰθαγένεια,

ἀλλά αὐτός καθαυτός ὁ κόσμος. Ἡ Παγκοσμιοποίηση καθαυτή. Ἄς θυμηθοῦμε ὅτι, πρὶν ἀπό τό πάθος Του, ὁ Χριστός ὄρισε τή Γαλιλαία ὡς τόπο τοῦ ἐπόμενου ραντεβού μέ τοὺς μαθητές του. Ὅπερ καί ἐγένετο μετά τήν ἀνάστασή Του.

Γιατί ἄραγε ἐπέλεξε εἰδικά τή Γαλιλαία; Γιατί νά μή συναντιόνταν, λόγου χάριν, ὅπου θά τύχαινε νά βρίσκονταν οἱ μαθητές μετά τήν ἀνάσταση; Μήπως, ἀλλήως, δέν συναντήθηκαν στό οἶκημα ὅπου ἦταν ἤδη μαζεμένοι, στόν δρόμο πρὸς τοὺς Ἐμμαούς, στό ψάρεμα τῆς Τιβεριάδας κ.λπ.;

Νομίζω ὅτι εἰδικά μέ αὐτό τό ραντεβού ὁ Χριστός ἐρχεται νά τραβήξει τό χαλί κάτω ἀπό τά πόδια ὄσων ἀντιλαμβάνομαστε τήν ἐκκλησιαστική κοινότητα ὡς περίκληστο κουκούλι· ζεστό μέν, ἀλλά κουκούλι. Εἶναι γεγονός ὅτι τό νά λειτουργεῖ ἡ Ἐκκλησία ἀληθῶς ὡς κοινότητα κι ὡς οἰκογένεια εἶναι ὄντως ζωτικό ζητούμενο. Ἄν ὅμως εἶναι μόνο αὐτό, ἂν δηλαδή μοναδικό χαρακτηριστικό της εἶναι μιά κεντρομόλη τάση, τότε ἡ Ἐκκλησία μπορεῖ μέν νά μή θρυμματιστεῖ σέ ἀκοινώνητες ἀτομικότητες, οὐδόπως ὅμως ἀποκλείεται νά καταστήσει κεντρομόλο ὑπνωτήριο (μέ τόν ἀπαραίτητο ὑπνωτιστή του, βεβαίως). Τό ἐκκλησιαστικό γεγονός, ἡλοιπόν, γιά νά ἀληθεύει χρειάζεται νά δεξιῶνεται ταυτόχρονα μιά τάση φυγόκεντρη. Νά συνιστᾷ κοινότητα μέν, ἀλλά ἀνοιχτή στόν κόσμο: μέ ἔγνοια γιά τόν κόσμο καί σέ διάλογο μαζί του. Δεῖτε, ἡλοιπόν, ὅτι ἡ Γαλιλαία ἐμφανίζεται στό εὐαγγέλιο μέ ἕναν ἰδιαίτερο προσδιορισμό. Εἶναι ἡ «Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν», ἡ Γαλιλαία πού τήν κατοικοῦν εἰδωλοῦντες. Ἔτσι τήν ἀποκαλεῖ ὁ Ματθαῖος, ἀκολουθώντας τόν Ἡσαΐα. Οἱ μαθητές, κοντολογίης, καλοῦνται νά συναντήσουν τόν Χριστό ἐκεῖ ὅπου βρίσκεται ἡ πολυεθνικότητα: στό σταυροδρόμι τῶν πολιτισμῶν καί τῶν πίστεων. Ἐκεῖ πού μπορεῖ νά σταθεῖ μόνο ὁποῖος ἔχει μαρτυρία νά δώσει.

Θανάσης Ν. Παπαθανασίου